

Med gorami.

Povest dveh sirot. — Spisal Ivan Črtnik.

(Konec.)

IV.

 el teden je ležal Janko med življenjem in smrtjo. Čez dan je kukalo v temačno sobo nagajivo solnce; po noči je radovedno gledala z bledim sijem luna na posteljo, kjer je trpel mladi bolnik. Neprestano ga je kuhala vročina; v nezavesti je bleдел čudne stvari. Na rokah in nogah je bil hudo pobit; v plohi se je bil pa še nevarno prehladil. Zdravnik je prišel parkrat iz doline. Izčistil mu je rane, jih povezal s svežimi belimi rutami in ukazal mir.

Tiho je bilo navadno okrog bolnika, tiho kot v grobu. Le zdajinzdaj je skrbno pokukala teta Mina skozi vrata in vprašala deda, kako je z Jankom.

»Zdaj spi. Le tiho bodi!«

Mina je zaprla nalahno duri, ded je pa ostal sam poleg postelje, bedel tudi ponoči, če je bilo treba, in mislil veliko. Ded Andrej je sploh veliko mislil; včasih prav otročje stvari, včasih se je pa česa spomnil. Tedaj se je globlje zamislil, naslonil glavo med dlani in gledal v tla.

Tisto popoldne je bil sam doma; drugi so šli na delo. Lep majniški dan je bil. Nad vsemi gorami in dolinicami je plaval mir, in tisti mir je odseval celo v sobo. Le zdajinzdaj je zafrčala muha preko stropa in se ustavila na oknu. Droben pajek je predel nemoten svoje svilene niti in se sukal s tankimi nogami gorindol kot predrzen paglavec po nevarni strmini. Pozorni solnčni praški so plesali po svetih podobah, ki so visele po stenah, stare in že skoro trhle.

Janko se je prebudil iz težkega spanja in je poprosil vode. Ded je je vlil iz velikega vrča v majhen kozarec in mu ga nagnil k suhim ustnam.

»Padam, padam, Minka! Ali ne vidiš pečine, ali je ne vidiš? Drži me, drži!«

Tako je bleдел nekaj časa, nato pa zopet zaspal.

Ded je malce dremal. Bela brada mu je klonila na prsi. Mislil je tedaj na svoja mlada leta, ko je skakal okrog babice in je poslušal njen čeblja-
loči glas. Pravila mu je pravljice, poznal je vse junake v njih in se navduševal zanje. Najbolj so mu ugajali oni, ki so se borili za domovino in za vero. Takrat je tudi on sklepal, da pojde v boj in se bo bojeval, ko döraste. Pripravljen je bil, da prelije zadnjo kapljo krvi, da stre sovražnika v prah. In zdaj so mu prišle zopet na um tiste pravljice in oni junaki. Mislil je nanje in je bil radostnega srca.

Hvalil je Boga, da je rojen daleč od mesta med gorami kjer prebiva še zdrav, neustrašen rod.

Pogledal je na Janka in si želel, da bi ozdravel kaj skoro ter gnaf čredo na pašo. Vzraste fant in bo krepak, kot je bil on, in bo vesel svoje moči. Porabi jo v prid Bogu in ljudem.

Tako je večkrat sedel ded in mislil in premišljal. Zvečer so pa prišli domov gospodar Janez in teta Mina ter dekla Neža. Nevoljen je bil Janez in dekla je mrmrala nad porednim paglavcem.

»Nepridiprav bo vse življenje, saj pravim.«

»Naučim ga ponižnosti, če ozdravi, da me bo pomnil.«

»Ali ne govorita o ničemer drugem kot samo o tem?« vpraša ogorčeno ded. »Fant se gotovo poboljša, če mu ljubi Bog dá zdravje.«

»Saj nič ne rečem. Zdaj je revež, ali ozdravi naj mi in naredi še kako nerodnost, potem mu prerahljam kosti, da si ne bo upal nikoli več. To pravim!«

»Ne bodi no tak, Janez!«

»Mina, ti ne veš, kako je treba vzgajati.«

»Ti pa znaš to bolje,« se je norčeval ded.

Janko se je pa tedaj oglasil v sobi, in Mina je hitela k njemu. Včasih je stopil tudi stric Janez k njemu in mu obrisal potno čelo.

»Revež mnogo trpi in tako mlad je še!«

* * *

Obiskoval je Janka tudi gospod župnik. Župnikovi obiski so mu bili prav posebno ljubi, pa tudi koristni, ker stari izkušeni gospod je pač dobro vedel, kakšne hrane potrebuje taka ovčica. Prijazno je pa tudi vselej nagovarjal dobrega deda.

»Ali je kaj boljši?« je vprašal tuinsem deda, ko se je poslavljaj od bolnika.

»Bo že Bog dal. ‚Nekaj je nekaj, nič ni nič,‘ je rekel medved kosmatinec, ko je pojedel mravljo.«

»Vi ste še vedno stara grča.«

Smehljal se mu je in ga prijazno gledal.

»Hvala Bogu, še zmirom lahko jem. Vreme imamo lepo, kaj ne, gospod župnik.«

Tako je šel pogovor naprej o tem in onem. Janko je poslušal in mislil.

Obiskala pa je Janka tudi Minka. Tako pod noč je nekoč bilo. Solnce je ravno pošiljalo zadnje žarke v slovo čarovitim hribom. Vse barve so se zlivale v mogočen rdečkast sij.

Ko je zvedela, da še ni Janko skoro nič boljši, ji je bilo hudo, in dve solzi sta ji pritekli iz globoko vdratih oči. Takrat je bilo tudi dedu težko.

»Zakaj jočeš, deklica?«

»Ded Andrej, bila sem na božji poti minulo nedeljo, zaradi Janka sem šla s stricem Markom. In sv. Jeronim mi je prikimal, da Janko ozdravi.«

Ded je molčal in se je zamislil nekam daleč. Minka se je pa spomnila tiste božje poti. Spomnila se je, kako je več časa hrepenela po cerkvi, po molitvi tam gori. Čuvaj Marko je ni hotel precej vzeti s seboj. Kò je pa le prosila, je privolil.

Tako je torej šla na božjo pot k sv. Jeronimu, šla je prosit, da bi ozdravel Janko. In sveti Jeronim je pokimal. Dobro je videla.

Ona je bila trudna in vroča. V cerkvi je bilo pa primeroma hladno. Zdrknila je na kolena in začela goreče moliti. Vso mašo je molila, le zdajnzdaj jo je posilila velika trudnost, da je zaprla nehote oči in za hip zaspala. In zdelo se ji je, da ji je zdaj namignil sveti Jeronim z oltarja.

»Ozdravel bo, gotovo ozdravi.« Prebudila se je in zopet molila. Čutila je pa grozno utrujenost, in zahotelo se ji je, da bi legla in na veke zaspala. Nekaj težkega ji je ležalo na duši. Srce ji je močno bilo, in glava ji je bila vroča. Zopet je zadremala in zopet je namignil z glavo sveti Jeronim:

»Janko ozdravi, a ti umrješ, ko pride jesen v deželo.«

Prebudila se je in se ustrašila. A naenkrat je izginil strah, ko se je spomnila svoje matere.

»K nji pojdem in k ljubemu Bogu. Če ni drugače, pa umrem.«

Molila je ves čas goreče. Marko jo je včasih pogledal in se čudil. Ko sta se vračala, mu je pripomnila:

»Stric Marko, malo sem se prehladila.«

Tako je mislila Minka in ji je bilo hudo, da še ni skoro prav nič ozdravel Janko.

»A, ded, Janko gotovo ozdravi, saj mi je namignil sveti Jeronim. Ded, jaz bom pa umrla. Tudi to mi je naznanil sveti Jeronim. To jesen umrem.«

»Pojdi, pojdi in ne govori neumno!«

»Boste videli.«

Tako je govorila in je odšla.

»Bog mu daj skoro zdravje!« je pristavila in izginila.

* * *

Ko se je Janko zavedel, je bil sam v sobi. Nekaj lahkega je bilo v njegovi duši. Skočil bi najrajši s postelje in zavriskal. Pa so bile še bolne roke in noge in celo telo je bilo še bolno.

Začel je tedaj misliti, zakaj da leži na postelji. Zunaj je lep dan, božje solnce kuka z vso mogočnostjo in zvedavostjo na zemljo. Nad gorami se podijo orli, in postovke si iščejo plena.

Spomnil se je, da je pasel na Górsčicah. Pooblačilo se je nebo, in Minka je rekla, da bo treba gnati domov. Zagledal je rože na pečini in splezal je ponje. Odsvetovala mu je Minka, a on je ni slušal. No, in potem je padel. Več se ni spominjal. — —

To je vse minilo, minilo je tudi tisto žalostno življenje, ki leži na pol v pozabljivosti.

Na steni je visela podoba Matere božje. Ozrl se je nanjo in utrnila se mu je solza v očeh. Ni storil obljube, ali dozorel je v njegovi duši sklep: »Ne bom več tak. Če so drugi lahko pridni in pametni, zakaj bi jaz ne bil?«

Prišel je v sobo ded Andrej in je bil vesel. Govoril mu je in razlagal, kako je bil hudo bolan.

»Ded, zdaj bom pa priden. Gotovo bom, boste videli.«

In ded mu je povedal priliko o izgubljenem sinu, ki se je napotil v daljne, tuje dežele, kjer je napravil vse svoje premoženje. Pravil mu je, kako se je pokoril in stradal, preden se je vrnil k svojemu očetu. Pripovedoval mu je tudi o Jezusu, ki je tako ljubil otroke.

Obiskala ga je tuinsem tudi Minka in je bila vesela.

»Saj sem vedela. Sveti Jeronim mi je namignil.«

Teta Mina je bila tudi vesela, in stric Janez, še celo Neža je tisti večer jedla z večjo slastjo.

* * *

Ded Andrej je sedel pred kočo ob zahajajočem solncu. Gledal je na gore, gledal je na hiše, ki so se šopirile v dolinici.

Izginjalo je polagoma solnce.

»Tako zatone meni življenje,« si je mislil. In spet mu je stopila pred oči vsa prelestna preteklost, lepa, brezskrbna mladost in delavna moška doba. Vrstile so se slike kot ponosnemu kralju, ki je izgubil kraljestvo v starosti in zdaj žaluje ob obali nemirnega razburkanega morja, po katerem mora pripluti čolnič, da ga prepelje v srečnejše življenje.

Dedu se je storilo milo in dve solzi sta mu polzeli po licih.

Stopil je tedaj iz hiše Janko in sedel poleg njega.

»Zdaj sem vesel, ded.«

»Hvala Bogu, zdrav si že. Prihodnji teden lahko ženeš past.«

»Komaj čakam.«

»Priden bodi, Janko!«

»Saj bom, da boste vsi zadovoljni.«

Mrak je legal na gore, zvonovi so se jeli oglašati po dolinah. Njih glasovi so pluli v mogočnih odmevih čez gozdove. Na zapadu so prepregali vse obzorje sivi oblaki.

Doli pod hišo na starem hrastu je zakrakal vran.

V.

Prišlo je jutro. Tam izza gora se je prikazalo lepo in svetlo. Zamahnilo je z dolgimi perotnicami čez zemljo in nasulo cvetja po polju. Koderkoli je šlo, je vstajalo veselje.

Minka je molila jutranjo molitev in gnala na pašo. Bila je slabotnejša kot doslej; telo ji je opešalo, moči so jo popuščale, na obrazu je ležal bolesten izraz.

Po gozdu so šla goveda v senci smrek in jelk. Bingljali so zvonci in odmevali po dolinicah.

Prikukalo je solnce izza gora in prešinilo s skrivnostno močjo vso zeleno zemljo.

Šla je Minka tedaj uprav mimo kapelice in se je prekrizala. Spomnila se je pripovedke o grofu in medvedu, ki ga je napadel. Obšel jo je za hip strah.

Kraj poti je ležal trhel javor. Podrla ga je bila burja, ko je piskala v hrupnih zimskih nočeh. Smrt je stopila nanj in ga glodala.

»Tako segnijem tudi jaz. Gotovo pride žena z mrzlimi rokami. Ležala bom v globoki jami. Vse bo tiho naokrog, le cvetice bodo sklanjale nad menoj drobne glavice. Čez leto dni bo moj grob pozabljen, kakor grob sirote, ki je umrla v tujini.«

Tako je mislila in je pogledala po gozdu, kjer je klilo samo življenje. Veter je pihljaj in ji donasal na uho speve ptičev in šelestenje orjaških vrhov.

Pogledala je Minka proti nebu, ki je ležalo nad njo mogočno, čisto in veličastno. Zaželela je, da bi umrla v taki pomladi in prišla v nebesa kot pobožna Marica, o kateri ji je govorila majka v prvih dneh zorne mladosti: Pripovedovala ji je o beli liliji. Tako lepa je bila tista povest, da jo je hranila vedno v srcu.

Šla je naprej za kravami in mislila na lepoto v večnosti.

Tam kraj gozda je pasel Janko. Ustavila se je ondi in se razveselila. Sedla sta drug poleg drugega in se pogovarjala o preteklosti.

»Janko, jeseni umrem. Saj sem ti že pravila. Sveti Jeronim mi je namignil. — Ali kaj moliš za mrtve starše?«

»Molim, Minka. Večkrat mislim na očeta, in mi je hudo. Umreti pa ne smeš. Kajne, da ne boš.«

»Kakor je božja volja!«

Tako sta sedela v zeleni travi. Gledala sta v nebo; na obrazih se jima je bralo, da molita tiho, globoko molitev — ona ovenela, upadlih, suhih lic, a milobnih oči s čarobnim bleskom otroške nedolžnosti; on zdrav, rdeč, kipeč v veselju in zadovoljnosti, kakor po hudem viharju pomirjena trata v poletni jasnosti.

Po gorah so peli pastirji, čuli so se zvonci, šla je skrivnostna pesem po naravi in zadovoljila vsa srca, posebno pa preprosta srca gorskih pastirjev. Tako se je nadaljevalo enakomerno tja do jeseni.

Nekega jesenskega dne pa ni bilo Minke. Janko se je čutil žalostnega in osamljenega.

Zaveli so tedaj prvi mrzli vetrovi preko poljan . . .

VI.

Priveli so mrzli vetrovi in stresali ponosno drevje po gozdu. Solnce je imelo le malo moči; bila je pozna jesen.

Minka je lazila okrog oglov in se solnčila ter mislila na preteklost, na pomlad. Takrat je pela kukavica v gozdu, in ona je gonila na pašo. Klečala je večkrat ob kapelici in molila za mater in očeta, pa seveda tudi zase, da bi mogla vedno pridna biti.

Tiste dni so jo moči še bolj zapuščale, in lica so bolj upadla. Legla je in ni več vstala.

Čuvaj Marko in žena sta ji stregla, kolikor je dopuščal čas. Živino je pasel Janko in ko je odpravil čredo, se je pogovarjal z Minko; toda umeti je ni mogel. Pravila mu je o nebu in o angelih, ki jih vidi v sanjah. Bila je že pri svoji materi in se veselila v njenem objemu.

Večerni žarki so padali v sobo in odsevali po čedni mizi in stolih ter čarobno razsvetlili podobo žalostne Matere božje, ki je visela na steni.

Ozrla se je Minka na podobo, in v srcu ji je postalo laglje. Videla je žalost, neizmerno trpljenje, ki je odsevalo Mariji z obličja; videla je črno haljo, uvele, suhe roke in pogled obrnjen proti nebu. Angel je plaval z višav s trnjevo krono v rokah. Veličasten je bil njegov obraz in miren ...

„Tako pride angel in me pokliče.“

Spomnila se je tedaj prvih dni svoje neprijetne mladosti. Mislila je na mater, ki je toliko trpela in umrla v bedi in pomanjkanju. Na smrtni postelji je ležala, se vzdignila v zadnjem hipu in položila roko na njeno glavo.

„Idi, hčerka, in si poišči drugo Mater, ki te ne zapusti nikoli.“

Dobila je Mater, ki jo je čuvala vse dni. —

Minilo je tisto težko življenje, vse slabo je minilo, zdaj se odpre lepa, svetla bodočnost — prekrasna pomlad, ki ne bode nikdar prenehala.

V takih trenutkih so se ovijali okrog Minke ubrani glasovi. Še je bila lepota zunaj v gozdu in gorah. Kot prelestno žuborenje potoka se ji je zdelo vse prijetno. Lahno čuvstvo jo je objemalo, kot bi kdo drgnil z lokom ob gosli in bi ji donele opojne simfonije na uho.

Zatisnila je za trenutek oči. In zdelo se ji je, da se pelje po široki reki v tuje neznane kraje. Sanja polje na desni in levi; gozd sanja in zmiguje s kosmato zeleno streho, livade sanjajo, hribi in dolinice. Luna se pripelje na nebo in pridruži migljajočim zvezdam. Valovi pluskajo in dežela se prikazuje.

Prebudi se in si zмене oči z uvelo roko.

Včasih pa so jo v spanju nadlegovale hude sanje. Vzdihovala je in odganjala pošasti. Mučila jo je mora, grbasta starka kratkih rok in nog, a dolgih krempljastih prstov. Oči so ji pa gledale ognjeno in hudobno, kot bi jo hotele prebosti. Pri vznožju je stala pošast — pol človek, pol volk, s krvavimi očmi in kosmato brado, da je izpreletala Minko groza. Trudila se je in odganjala pošasti, vzdihovala je in jokala.

Vsa preplašena se zbudi. Vedela je sicer, da so bile le sanje, a vendar jo je zelo vznemirjalo. Potožila je gospodu župniku, ko jo je prišel zopet obiskat. S solznimi očmi ga je zahvaljevala, ker jo je tako lepo pripravil za poslednjo pot. Kar nič se ni bala smrti.

* * *

Obiskala sta jo ded Andrej in Janko neke nedelje popoldne, ko so veli že strupeni vetrovi in ni bilo več mogoče goniti na pašo.

„Ali ti je kaj boljše, Minka?“ jo vprašal Janko tako iz navade.

„Kmalu mi bo popolnoma dobro. Saj sem ti pravila. Sveti Jeronim mi je namignil takrat. Ali si že gledal rožo jeseni? Mrzle sape pripihajo in omamijo cvetje. Roža pogleda proti nebu. Kako hvaležen je tisti pogled! Kolikokrat jo je poljubilo zlato solnce s toplimi žarki; koliko toplih dihov je velo mimó nje, kolikokrat je padal rodovitni dež na njeno čašo in požil prst, iz katere je vzkliła?

Kmalu pojdem. A me ni strah. Smrt je strašna, a obenem tudi mojstersko delo večne ljubezni. Gospod nam je pripravil presrečno pomoč za odhod v sv. Popotnici.“

„Ne govori preveč, otrok!“ jo pokara ded in ji popravi odejo, ki je legla na tla.

„Ne bojte se zame! Janka imejte radi, ded!“

„Saj ga imam. Zdaj je priden. Ves drugačen je, odkar je bil bolan.“

„Ali boš res umrla, Minka?“

Sedel je tik postelje na staro škrinjo in zajokal.

„Ti ne smeš umreti, ker si tako dobra. Tvoj nauk in zgled me je predrugačil.“

„Naj se zgodi božja volja! Janko, bodi priden in ostani stanoviten v svojih dobrih sklepih!“

„Praviš, da ti smrt trka na vrata,“ pripomni ded. „Zdi se mi, da tudi jaz čujem njene klice: ‚Pridi, pridi!‘ Starec sem in težko butaro nosijo pleča.“

„Bog vam daj še dolgo življenje, ded!“

Večer je priplaval in razgrnil svoja krila čez zemljo.

Ded in Janko sta se poslovila.

„Ded, vsaj vi ne umrite, da ne bo pusto na zemlji kot v zapuščenem gozdu! Molil bom za vaše zdravje in vedno bom priden.“

„Le prosi Boga, ki je tako dober. Poglej zdaj po dolini! Dviga se rjav dim proti nebu in meša se z ljudskim znojem. Lepo je tam doli, pa ne zamenjam te stare koče z graščino, ki sloni tam ob vznožju gore. Tu sem rojen, vzgojen, tu umrem.“

Minka je tedaj zaspala.

Ko se je prebudila, je stal poleg nje Marko. Divji izraz v obličju se je omilil, in deklica se mu je smilila.

„Ali ti je hudo?“

„Prav dobro mi je. Ne skrbite, stric!“

Odšel je, da ni videl njene tuge.

Pred Minko je pa vzrastla tedaj bela lilija in je kipela proti nebu. In njene misli so rastle z njo.

Prišla je noč, trudna in onemogla, in jo vzela v naročje. Zaprla je trepalnice. Dvakrat je noč zamahnila s težkimi perotimi, in bilo je vse tiho. Lepo je umrla sirota! Saj je bila dobro pripravljena!

Janko je dolgo žaloval zanjo. Šel je некоč in vsadil cvetice na njen grob in molil tam dolgo.

To je bilo spomladi, ko je zopet ozelenel gozd, in je pela v njem kukavica. Takrat je bilo zopet prijazno kot nekaj. Priden je bil, da so ga imeli vsi radi, posebno ded.

„Ali vam nisem pravil? Fant je vreden zlata.“

„Res!“ je pritrdila teta Mina

„Hvala Bogu, uredil sem ga,“ je odgovoril Janez.

Ni grče tako trde, da bi se ne dala izrezljati in izlikati za kaj prida.

Ob vodi.

Voda še za čevlji ni dobra! To se dostikrat sliši, akoravno bi nam vedel povedati vsak čevljarček, da ni mogoče popraviti starega škarpeta, če se prej ne namoči, in tudi novih podplatov ni mogoče pribiti, ako jih prej ne omehča voda.

Če torej niti pri čevlju ne velja ta pogovor, kakoli še pri drugih rečeh? Voda je velika dobrota iz rok Stvarnikovih. Le malce pomislimo!

Lačen si, pa prosiš mater kruha. Če si marljiv in ubogljiv, ti odrežejo radi lep kos. Zahvališ se materi, in prav je, da se zahvališ. Pomislil pa nisi pri tem, da bi moral biti hvaležen tudi Bogu, ki je ustvaril vodo, ker brez vode bi ti mati ne mogli rezati kruha.

Saj veš, odkod je kruh? Jeseni so vsejali oče zlato pšenico v zemljo. Toda bilo je treba dežja, da je vzkalila; dežja, da je rastla in dorastla. Ali ne veš, kako je venela in se sušila, ko mesec dni ni bilo dežja? In ko so jo poželi in omlatili, so nesli zrnje v mlin. Tam je pa voda gnala mlinska kolesa in mlinske kamene, da so strli zrnje v moko. In ko je bila moka že doma, mati niso mogli speči kruha brez vode. Tudi žgancev bi ti ne mogli skuhati brez vode, še krompirja v oblicah ne.

Če si se natepel kruha, si včasih žejen. Kako se ti prileže kozarec vode! Kako bi bil potrt, ko bi ne bilo vode! Morda misliš, da bi se pa z mlekom posladkal? Težko! Ko bi ne bilo vode, bi ne rastla travica. In kravica brez travice tudi ne daje mleka. Pa tudi vina bi ne bilo brez vode. In nobene druge pijače.

Glej, kako umazan si, v obrazu črn kot kovač! Še za med ljudi nisi, kajli še le za v cerkev! Pa nimaš raditega nič skrbí. Stopiš k potoku, pomočiš parkrat roke v vodo, potegneš parkrat po obrazu, pa si bel in rdečkast kot jablanov cvet. Ne vem, kaj bi bilo z umazanci, ko bi ne bilo vode? Hodili bi menda do smrti sajasti kot kovači in dimnikarji po svetu.

In srajca tvoja, kakšna je v soboto, ko jo slečeš! Kakor bi za krtom ril po luknjah in rovih ves teden! Pa tvoja dobra mamica jo namoči in operejo v vodi. Drugo nedeljo pa spet oblečeš lepo belo, kot bi bila čisto nova. Ko bi vode ne bilo, bi hodil menda črn kot parkelj po božji zemlji.